

Evropski mejni režim po poletju migracij: destabilizacija in ponovna stabilizacija Schengna¹

Abstract

The European Border Regime After the Summer of Migration: Destabilising and Restabilising Schengen

The migrations of 2015 and the slow and inadequate responses of the European Union have led to a political crisis in the European Union. The institutions and policies of the European border and migration regime that have evolved since the Schengen Treaties of 1985 and 1990 and the inauguration of the Common European Asylum System with the Treaty of Amsterdam (1997) were not able to formulate, let alone implement, a timely and appropriate answer. We argue that despite the current public perception of a "refugee crisis", the EU is indeed dealing with a deep and systemic crisis of its migration and border policies. The authors argue that the roots of this crisis don't primarily lie in the migrations of 2015, but date back to the collapse of the Mediterranean border regime in the wake of the Arab Spring of 2011 and the ensuing controversies around issues such as the perceived partiality of the refugee distribution mechanism of the Dublin system as well as the mounting public outcry resulting from the repeated instances of tragedies in the Mediterranean, epitomised by the Mare Nostrum operation launched by the Italian state in late 2013. Currently, the approaches to solving this crisis are heterogeneous. Not all of them may be compatible with the Schengen system, since the re-institution of national border controls is often at their core. At times, other suggestions involve radical move towards a deepened europeanisation of migration and border policies, such as the creation of the European Asylum Support Office and the European Border and Coast Guard Agency. In the article, which is based on ethnographic research conducted in south-eastern Europe, the authors discuss the developments around the ongoing dynamics of the destabilisation and restabilisation of Schengen.

¹ Članek je bil izvorno leta 2017 objavljen z naslovom De- and Restabilising Schengen: The European Border Regime After the Summer of Migration v reviji *Cuadernos Europeos de Deusto* 56: 47-77.

Keywords: Schengen, border control, migration

Sabine Hess teaches at the University of Goettingen. She is the director of the Institute of Cultural Anthropology and European Ethnology. (shess@uni-goettingen.de)

Bernd Kasperek is a cultural anthropologist and mathematician. He is a member of the research association bordermonitoring.eu, and a founding member of the journal Movements. (bk@bordermonitoring.eu)

Povzetek

Migracije leta 2015 ter počasen in neustrezen odziv Evropske unije nanje so povzročili politično krizo v EU. Institucije in strategije evropskega mejnega in migracijskega režima, ki so se razvijale od schengenskih pogodb leta 1985 in 1990 ter uvedbe skupnega evropskega azilnega sistema z Amsterdamskim sporazumom leta 1997, niso bile sposobne formulirati pravočasne in primerne rešitve, kaj šele da bi jo začele izvajati. Avtorja trdita, da je EU kljub sedanji javni percepciji »begunske krize« dejansko v globoki in sistemski krizi svojih migracijskih in mejnih politik, ki ne izhaja toliko iz migracij leta 2015, temveč sega nazaj, v čas arabske pomladi leta 2011, ko se je sesul sredozemski mejni režim, k sporom o vprašanjih, kot je pristranskost mehanizma porazporeditve beguncev po dublinskem sistemu in pogostih javnih protestih zaradi ponavljajočih se tragedij v Sredozemskem morju, ki jih pooseblja operacija Mare Nostrum, ki jo je leta 2013 začela italijanska vlada. Danes se ta kriza rešuje s heterogenimi pristopi, ki niso vsi združljivi s schengenskim sistemom, saj je v središču reševanja krize pogosto ponovna uvedba nadzora državnih mej. Drugi predlogi so – občasno – usmerjeni v radikalno poglobitev evropeizacije migracij in mejnih politik, kar se kaže v ustanovitvi Evropskega azilnega podpornega urada in Evropske agencije za mejno in obalno stražo. Članek temelji na etnografski raziskavi, ki je potekala na jugovzhodu EU; v njem razpravljamo o trenutni dinamiki destabilizacije in ponovne stabilizacije Schengna.

Ključne besede: Schengen, nadzor meje, migracije

Sabine Hess je zaposlena na Univerzi v Göttingenu in tudi direktorica Inštituta za kulturno antropologijo in evropsko etnologijo. (shess@uni-goettingen.de)

Bernd Kasperek je kulturni antropolog in matematik, član skupine bordermonitoring.eu, ustanovni član uredništva revije Movements. (bk@bordermonitoring.eu)

Uvod

Čezmejne migracije poleti in jeseni leta 2015 so bile neustavljive. Migranti in begunci, ki so prispeli zlasti v Grčijo, niso zahtevali samo pravice, da nadaljujejo pot proti severnim in zahodnim evropskim državam, temveč so po Evropi pogosto sami pragmatično ustvarjali in si utirali svoje poti. Njihovo število je bilo nepričakovano visoko in njihova moč neverjetna. Taborili so na mestnih trgih po vsej Evropi; skakali so na ladje in vlake; če je javna prevozna sredstva blokirala policija, so dobesedno prehodili več

sto kilometrov do naslednje državne meje, ki so jo hoteli prestopiti. To kolektivno, a neorganizirano gibanje, ki se je začelo že v začetku leta 2015, je zbudilo mednarodno pozornost konec avgusta istega leta, ko so več tisoč beguncev zadrževali na železniški postaji Keleti v Budimpešti, zaradi česar so se odpravili na »pohod upanja« in peščili ob glavnih avtocestah proti Avstriji in Nemčiji (Kasperek in Speer, 2015; Kasperek, 2016a). Ob avtocestah korakajoča telesa, namenjena prestopiti naslednjo notranjo schengensko mejo, so se izogibala policijskemu nadzoru in evropskim registracijskim postopkom, poročila o njih pa so ustvarila ikonografske podobe upora na obmejnem območju.² Stopili so iz sence prispodobe, ki so jo v veliki meri ustvarile raziskave o ilegalnih in nedokumentiranih migracijah, in na nepričakovan način zahtevali politično subjektiviteto in moč (Hess, 2016a).

Evropske vlade niso bile pripravljene na te nove kvantitativne in kvalitativne ravni migracij v Evropo. Kljub kazalcem, ki segajo v leto 2013 in ki so opozarjali na povečevanje števila prihodov, se evropske institucije niso odzvale pravočasno. Vsa Evropska unija je bila takrat še vedno vpeta v iskanje izhoda iz dolžniške krize evropskih držav in njenih gospodarskih in političnih posledic. Sočasno je neposredna soseščina EU postajala čedalje bolj nestabilna in je zahtevala večje politično posredovanje na višjih ravneh. S tega vidika lahko čas med letoma 2013 in 2015 povzamemo kot obdobje, v katerem je zanesljivo zastala prvotna dinamika evropeizacije migracijskih in mejnih politik, zasnovanih po letu 1999. Čeprav je mnogovrstna kriza zahtevala večjo pozornost, je bil zastoj tudi rezultat prepričanja, da bo večplastni mejni režim, zasnovan v prejšnjih desetletjih – navzven razširjajoči se programi eksteralizacije (Lahav in Guiraudon, 2000; Bialasiewicz, 2012), ponovno oboroževanje zunanje meje EU tako s tehnološkimi kot z vojaškimi sredstvi (Carrera in Den Hertog, 2015), razvijanje in uporaba tehnologij mejnega režima, kot so digitalne, biometrične podatkovne baze znotraj schengenskih meja (Broeders, 2007; Tsianos in Kuster, 2016), dobro izdelani pravni okviri, kot so schengenski pravni red, skupni evropski azilni sistem (CEAS) ali Dublinska uredba –, zagotavljal dovolj vzvodov za ustavitev migracijskih gibanj proti Evropi. Dogodki leta 2015 so to samozadovoljstvo nenadoma prekinili. V enem samem letu je postala politična krajina glede migracij in mejnih politik v Evropi popolnoma nerazpoznavna in nastale so različne frakcije, ki so se zanašale na različne ukrepe za ponovno utrditev evropskega mejnega režima.

Skupni imenovalec študij mej je poudarek na preobrazbi pojmovanja meje iz demarkacijske črte, ki obkroža nacionalno ozemlje, v vseprisoten, tehno-družbeni, deterritorializirani aparat ali režim, ki proizvaja geografsko

² Glej video *We Walk Together: A Syrian Family's Journey to the Heart of Europe* (Domokos in dr., 2015).

raztegljive mejne krajine (*borderscape*).³ To še zlasti velja za Evropsko unijo, ki jo lahko imamo za »laboratorij« omenjene preobrazbe (Walters in Haahr, 2005). S Schengenskim sporazumom leta 1985 je evropski projekt napovedal oblikovanje celinskega mejnega režima in v ta namen skoval nov pojem »zunanja meja«, ki je postal osrednji mehanizem in prostor nadzora migracij. Čeprav je ta globalno unikatni proces regionalizacije in nadnacionalne harmonizacije prvotno potekal zunaj formalnega okvira Evropske komisije oz. Evropske unije, je bil gonilna sila v pospešenem in poglobljenem procesu evropeizacije, ki je dosegel vrh z Amsterdamsko pogodbo (1999) in Lizbonsko pogodbo (2009) (Hess in Tsianos, 2007: 24). Rezultat tega procesa sta bila nastanek »ozemlja svobode, varnosti in pravičnosti« z Amsterdamsko pogodbo in vzporedna graditev evropskega mejnega režima kot »fluidnega skupka« (glej Bialasiewicz, 2012: 844; Walters in Haahr, 2005: 105), ki ga sestavljajo agencije Evropske unije, evropski pravni okvir, procesi standardizacij in harmonizacij še zlasti tistih praks, ki se nanašajo na upravljanje meje, naraščajoči vojaško-industrijsko-akademski kompleks, ki ga v največji meri financira EU, poleg tega pa še bolj tradicionalni politični nacionalni aparati nadzora migracij, ki so se razvijali od 70. let naprej, ter fleksibilno vključevanje NGO-jev (mednarodnih in medvladnih organizacij, kot sta UNHCR ali IOM) (glej Hess in Karakayali, 2007; Ratfisch in Scheel, 2010; Geiger in Pécoud, 2010).

Če v jedru evropskega mejnega režima obstaja osrednje temeljno načelo, ga poganja tisto, kar sta G. Lahav in V. Guiraudon (2000: 55–77) imenovali temeljna »dilema nadzora« nad, kot sta se izrazila Walters in Haahr (2005: 110), »podvojenimi imperativi Schengenlanda«. Z vzpostavitvijo notranjega trga EU se ta dilema nanaša na vprašanje, kako uskladiti neoliberalno ekonomsko paradigmo – po možnosti globalnega – svobodnega pretoka blaga, storitev in kapitala s še vedno navzočo biopolitično voljo do nadzora gibanja ljudi. Čeprav EU podpira znotraj Schengna vse štiri svoboščine (njihova neprenosljivost je ključno vprašanje v pogajanjih o Brexitu), pa je navzven zavezana samo prvim trem. Zaveza – kakorkoli abstraktna – do globalnega prostega gibanja ljudi ne obstaja. Številni avtorji študij mej in evropskih študij opozarjajo na dejstvo, da je oblikovanje enotnega trga odprlo vrata širokemu spektru varnostnih akterjev (Bigo in Guild, 2005) in s tem sprožilo poostreno sekuritizacijo vprašanj mobilnosti (Huysmans, 2000). Walters in Haahr (2005: 95) glede tega pravita: »Vzpostavitev schengenlanda lahko razumemo, kot da bi določena dejanja sekuritizacije pojmovali za nujni pogoj, ki šele odpre določene možnosti.«

³ Glej med drugim Balibar, 2002: 75–86; Walters, 2002: 561–580; Salter, 2011: 66–67; Parker in Vaughan-Williams, 2009: 582–587.

Po G. Lahav in V. Guiraudon (2000) je bil pri mejnem režimu glavni praktični odgovor na dilemo nadzora ta, da se mejni nadzor premakne »stran od meje in ven iz držav«, s čimer so nastale večslojne mejne krajine, ki se širijo navzven in uzakonjajo mehanizem prekinitvenega in selektivnega filtra, podobnega »požarnemu zidu«, če si sposodimo primerjavo Williama Waltersa (2006: 197). Ideal, ki ga je mogoče razbrati iz sporočila Komisije o pametnih mejah (Commission of the European Communities, 2008), je bila tehno-znanstvena različica »pametne«, nevidne, a selektivne meje, ki je zmožna razlikovati med dobronamernimi potniki in nezaželenimi migranti, označenimi kot akterji »ilegalne migracije«, ki so bili od vsega začetka glavni cilj iniciativ za »nadzor meje« (cf. Commission of the European Communities, 2001).

Na splošno rečeno so v evropskem mejnem režimu v ta namen nastale tri paradigme. Prva paradigma je usmerjena navzven; gre za paradigmo »daljnjskega nadzora« in eksternalizacije (cf. Lavenex, 2004; Zolberg, 2011; Bigo in Guild, 2005). Druga je paradigma utrjene, a pametne zunanje meje s pomočjo tehnologije, digitalizacije in biometrizacije. Medtem ko so študije mej ti dve dimenziji ekstenzivno proučevale, želimo opozoriti na tretjo paradigmo, namreč na notranji režim, ki je prepojil institucijo azila in se je v praksi uveljavil z dublinskimi oz. eurodacovimi uredbami (Schuster, 2011; Kasperek, 2016b), katerih cilj je imobilizirati migrantsko populacijo na evropskem ozemlju.

Ta arhitektura evropskega mejnega režima se je sesula poleti 2015, ko se je soočila z novim načinom prihajanja migrantov. Ta na koncu ni zamajal samo mejnega in migracijskega režima EU, temveč celotno EU in evropski projekt. Na podlagi naše desetletje trajajoče raziskave in analize dinamik evropskega mejnega režima v sodelovalni raziskovalni mreži Kritnet (Transit Migration Forschungsgruppe, 2005; 2007; Hess in Kasperek, 2010; Heimeshoff in dr., 2014; Hess in dr., 2016; 2015) trdimo, da se je kriza mejnega režima tako zaradi zunanjih kakor tudi notranjih dinamik začela veliko prej.

Naša analiza metodološko temelji na t. i. »etnografski analizi mejnega režima«, ki smo jo razvili v času našega prvega etnografskega projekta Transit Migration I na jugovzhodnih mejnih območjih Evrope (2001–2005) (Transit Migration Forschungsgruppe, 2005; Migmap, 2005). Etnografska analiza mejnega režima sledi *spremembi prakse* v študijah mej (Rumford, 2006; van Houtum in van Nearssen, 2002). Toda medtem ko večina literature in raziskav študij mej ne upošteva moči migracij, pa mejni režim poudarja vpliv samih migracijskih gibanj na oblikovanje in dejansko tudi na soustvarjanje mejnega režima (Kasperek in Hess, 2010; Tsianos in Hess, 2010; Tsianos, Hess in Karakayali, 2009). Ta perspektiva, ki postavlja migracije v središče

analitičnih prizadevanj, pokaže inherentno strukturno krhkost mejnega režima. V tem pogledu krize ne moremo reducirati na začasno anomalijo ali izredno situacijo, temveč jo je treba razumeti kot glavno strukturno stanje. Guiseppa Sciortino (2004: 32) je poudaril to povezavo, ko je označil mejne režime kot »mešanico bolj kot ne implicitnih konceptualnih okvirov, generatorje prikritih vojn med birokracijami in zaporednega 'hitrega urejanja' izrednih situacij [...] Življenje režima je rezultat nenehnega popravljalnega dela, ki ga narekuje praksa.« V tem pogledu iz naše perspektive dogodki leta 2015 niso bili tako presenetljivi. Glede na notranji zastoj in na novo razvijajoča se migracijska gibanja se je leto 2015 napovedovalo. Zato ima ta članek tri cilje. Začnemo z analizo dogajanja med letoma 2011 in 2015, ki je vodilo v tako imenovano »begunsko krizo« ali kot jo imenujemo mi, »poletje migracij« (Kasperek in Speer, 2015; Hess in dr., 2016). Zato se posvetimo različnim plastem in paradigmam evropskega mejnega režima, ki smo jih že orisali zgoraj, in trdimo, da je večdelna dinamika dosegla vrh v poletju migracij. Razpravljali bomo o posledicah te analize na študije mej in opozorili na več konceptualnih slabosti njenih prevladujočih osrednjih paradigem. V zadnjem delu besedila, ki temelji na terenskem delu v Turčiji, Grčiji in na Balkanu in je bil izveden v okviru projekta Destabilizacija in ponovna stabilizacija evropskega mejnega režima (potekal je od aprila do septembra leta 2016), bomo orisali različna dogajanja, za katera lahko rečemo, da so poskusi ponovne stabilizacije, ter proučili njihove posledice za prihodnost evropskega mejnega režima in na splošno evropskega projekta.

2011–2015. Podirajoča se hiša iz kart

Od vznika arabske pomladi na začetku leta 2011 so se parametri za pan-evropsko ureditev mej docela spremenili. Zunanje razmere so se zaostrovale s sirsko državljansko vojno in množičnimi begunsko-migrantskimi gibanji v neposredni soseščini Evrope, skupaj z dogajanjem v Evropi in v EU, zlasti na področju pravnega reda, pa so resno zamajali mejni režim in spodkopali več njegovih glavnih paradigem. Poleg omenjenih zunanjih in notranjih političnih dinamik moramo upoštevati tudi družbeno dinamiko, ki je – v večini zahodnoevropskih držav – vplivala na normalizacijo dejstva, da so to postale države priseljevanja, saj so se postmigracijske kulturne in družbene dinamike bolj vključile v prevladujoči tok. To še zlasti velja za Nemčijo. Nemčija je po letih vztrajnega zanikanja, da je država priseljevanja, v zadnjih letih uradno sprejela novo paradigmo proklamirane »kulture dobrodošlice«

(Hamann in Karakayali, 2016). V nadaljevanju bomo na kratko orisali tri glavne zunanje in notranje procese, ki so povzročili dogajanje zadnjih let.

Arabska pomlad in zlom eksternalizacije

Sedanje krize evropskega mejnega režima ne moremo razumeti, ne da bi jo analizirali v dvojnem odnosu do družbenih in demokratičnih vstaj, ki so se leta 2011 začele v severni Afriki in so postale znane kot arabska pomlad. Medtem ko so same vstaje ustvarile dinamiko, ki je že leta 2011 povzročila propad pred leti vzpostavljenega evrosredozemskega mejnega režima, pa je bila dolgoročnejša posledica tega dogajanja destabilizacija neposredne soseščine Evropske unije.

Pred arabsko pomladjo je evropski mejni režim segal v Afriko in je trdno temeljil na paradigmi eksternalizacije. Skozi različne procese, kot je barcelonski proces, ki se je začel že leta 1995, ali rabatski proces leta 2006 in sredozemski dialog o tranzitnih migracijah (tudi sredozemski dialog), ki sega v leto 2007, so bile številne države severne in zahodne Afrike do določene stopnje vpletene v projekt upravljanja migracij in mej Evropske unije. Pogonska sila različnih elementov tega projekta so bile ob pomoči in podpori Bruslja po navadi države članice EU. Začelo se je konec 90. let prejšnjega stoletja, ko je španski vladi uspelo v svoj projekt upravljanja mej vključiti Maroko, in to kljub pretresom, kot je bil dogodek v Ceuti in Melilli oktobra 2005, ko je sto migrantom, ki so taborili okoli španske enklave, uspelo odstraniti ograjo in vstopiti na špansko ozemlje. Z aktivno podporo in financiranjem s strani takrat ustanovljene evropske agencije za zunanje meje Frontex je Španiji uspelo ustaviti selitvena gibanja na Kanarske otoke in podaljšati mejni režim v ključne zahodnoafriške države, kot sta Senegal in Mavretanija (Domínguez-Mujica, Díaz-Hernández in Parreno-Castellano, 2014; Dünnwald, 2015; Kasperek in Wagner, 2012).

Italija se je kot osrednji igralec v osrednjem Sredozemlju srečala z večjimi ovirami kot Španija. V prvem desetletju 21. stoletja si je Italija prizadevala za sklenitev sporazuma z Libijo, po katerem bi Libija preprečevala odhajanje migrantov proti Italiji in znova sprejemala migrante iz Italije. V leta 2008 podpisanem italijansko-libijskem sporazumu o prijateljstvu je tajni protokol določal pogoje za eksternalizacijo nadzora migracij. Kmalu potem, ko je dogovor začel veljati (maja 2009), so različne italijanske državne institucije, zadolžene za nadzor meje, začele v osrednjem Sredozemlju in zunaj italijanskih ozemeljskih voda izvajati t. i. operacije *push-back* oziroma vračati migrante v Libijo. Te ukrepe je spremljala ostra represija nad ladjami, ki so reševale migrante v čolnih, kot na primer nad humanitarno organizacijo

Cap Anamur in tunizijskimi ribiči (Heimeshoff in dr., 2014; Bialasiewicz, 2012).

Takoj po uspeli prvi vstaji v Tuniziji je tunizijska prehodna vlada preklicala sodelovanje z Italijo in ni nič več preprečevala izplutja migrantskih čolnov s svoje obale. V naslednjih tednih in mesecih je v Italijo prispelo okoli 30.000 Tunizijcev. Četudi je bilo to dogajanje časovno omejeno, je ta (takrat) nova značilnost migracij že kazala razpoke v arhitekturi evropskega migracijskega in mejnega režima. Čeprav je hotela Italija doseči poseben postopek obravnavanja tega množičnega priseljavanja Tunizijcev, pa so druge članice vztrajale, da je treba prihod 30.000 Tunizijcev obravnavati po notranjih evropskih pravih dublinskega sistema (glej spodaj), s čimer so odgovornost prenesle izključno na Italijo. Italijanska vlada se je tako odločila, da bo izdala schengensko vizo vsem tunizijskim migrantom, ki so prišli pred določenim datumom, s čimer jim je zagotovila svobodo gibanja po celotnem schengenskem prostoru, in tako zadevo evropeizirala. Francija je aprila 2011, da bi nemudoma preprečila nadaljnje gibanje teh migrantov proti Franciji, začasno zaprla svojo mejo z Italijo pri Ventimigli. Čeprav je bil ta konflikt po obsegu in trajanju majhen, je naznanil konfliktne procese v EU leta 2015, ko je v EU prišlo skoraj milijon beguncev in migrantov. Leta 2013 so sicer spremenili zakon o schengenskih mejah, ki omogoča, da se lahko v primeru množičnih migracij za določen čas ponovno uvede nadzor na notranjih mejah.

Z izbruhom libijske državljanske vojne februarja 2011 in z Natovo podporno intervencijo upornikom proti Gadafiju je bilo konec tudi italijansko-libijskega sodelovanja. Do konca leta 2011 se je zunanji mejni režim v Sredozemlju povsem sesul. Število migrantov, ki so v čolnih prečkali Sredozemsko morje, je začelo strmo naraščati in ta trend se je nadaljeval še v naslednjih letih, nenehno pa so ga spremljale podobe brodolomov in smrti. Številni poskusi ponovne vzpostavitve zunanjega mejnega režima so se končali neuspešno (Heller in Pezzani, 2016). Po mnenju Williama Waltersa so ti dogodki sprožili tisti preobrat, ki ga opiše kot »rojstvo humanitarne meje«, saj je prečkanje meje postalo zelo očitno »stvar življenja in smrti« (Walters, 2011: 138).

Drugi, tokrat notranji dejavnik sega v leto 2009 in je postavil nadaljnje ovire, ki so onemogočale vrnitev k prejšnjemu *statusu quo*. Potem ko je Italija začela vračati ljudi v Libijo, je skupina migrantov, ki je bila izpostavljena tem operacijam, tožila državo Italijo. Libija ni v celoti ratificirala ženevske konvencije o statusu begunca in številna poročila so razkrivala, da so begunce v tranziciji v Libiji zadrževali v izjemno bednih razmerah. Na splošno Libija ni mogla veljati za tretjo varno državo, zato so italijanske operacije vračanja beguncev veljale za kršitev načela ženevske konvencije o

nevračanju beguncev. Primer, ki je postal znan kot Hirsi Jamaa in drugi proti Italiji, je potem, ko so se končali postopki v italijanskem pravnem sistemu, prišel pred Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP), ki je januarja 2012 ugotovilo, da je mednarodno pravo v tem primeru vsekakor veljavno in da zavezuje državo tudi tedaj, ko ukrepa zunaj državnega ozemlja. Zato je odločilo, da Italija krši načelo nevračanja (ECHR, 2012). Ker je ESČP razsodilo v zelo specifičnem primeru, je ta razsodba zelo močno vplivala na postopke evropskega migracijskega in mejnega režima. Dejansko je to pomenilo, da so lahko vse vrste eksternalizacij, vključno s sodelovanjem med državami članicami EU ali njihovimi institucijami in tretjimi državami, predmet preiskovanja v smeri, ali so v skladu z mednarodnim pravom in različnimi kodifikacijami človekovih pravic. Čeprav sodba ESČP ni pomenila nepremagljive ovire za eksternalizacijo, je postavila zakonske omejitve za tovrstne ukrepe.

Kriza Dublina

Z eksternalizacijo in daljinskim nadzorom mej, ki sta začela razpadati leta 2011, je bil pod čedalje večjim pritiskom tudi notranji sistem EU za nadziranje in upravljanje mobilnosti. Oblikovanje Skupnega evropskega azilnega sistema po Amsterdamu, ki je dopolnjeval sistem eksternalizacije, je vzpostavil notranji režim mobilnosti (Kasperek, 2016b), katerega osrednji komponenti sta bila Dublin in uredba Eurodac.

Dublinski sistem – izvira iz Dublinske konvencije, ki je bila sprejeta leta 1990 in je začela veljati leta 1997, v pravni sistem EU pa je bila vključena leta 2003 – določa, katera evropska država je zavezana obravnavati prošnjo za azil. To ni eksplicitni sistem kvot, temveč določa to odgovornost po različnih kriterijih, po katerih je država prvega vstopa najpomembnejša. V praksi seveda to pomeni, da so južne in jugovzhodne države članice EU na zunanjih mejah EU zavezane obravnavati večino prošenj. Ta pravila se implementirajo na podlagi podatkovne baze Eurodac, v kateri so shranjeni prstni odtisi vseh ujetih prosilcev za azil in nezakonitih migrantov in omogoča določitev prve države vstopa v Schengen.

Države članice na zunanji schengenski meji, kot so Grčija, Italija, Malta in Ciper, so okoli leta 2008 začele dokazovati, da so zaradi tega mehanizma v slabšem položaju, in se zavzemati za sprejetje nekakšnega evropskega sistema kvot. Toda ti poskusi so bili večinoma neuspešni. Revizija Dublina leta 2013 (Dublin III) in predlog Dublinske uredbe IV nista spremenila pravila o državi prvega vstopa v Schengen. Politični spor okoli Dublina se je tako premaknil na področje implementacije. Vse države članice EU, ki so bile med najbolj prizadetimi, so začele čedalje bolj ohlapno izvajati registracijo

z odvzemanjem prstnih odtisov, s čimer so spodkopale učinkovitost dublinskega sistema, zato je vprašanje hitre registracije na meji postalo predmet prerekanj znotraj evropskega mejnega režima.

Dublinske uredbe so za begunce in migrante velik problem. Številni, ki so prišli v Evropo, so se že vnaprej odločili, kam hočejo iti, ali pa vsaj približno v katero smer želijo. Zaradi socialne in transnacionalne narave migracij, ki redko potekajo brez transnacionalne informacijske mreže in socialnih vezi, so določene lokacije kot ciljne destinacije v Evropi bolj zaželeni – bodisi zaradi družinskih povezav, znanja jezika ali drugih osebnih preferenc.

Kakorkoli, ko so bili migrantovi podatki enkrat vpisani v Eurodac, je bil migrant ali migrantka dolžna ostati v državi prvega vstopa. Toda številni niso upoštevali tega predpisa in so se odpravili na t. i. »sekundarno premikanje«¹ proti drugim destinacijam (Borri in Fontanari, 2016). To je začelo precej ovirati dublinsko birokracijo, zadeve so se začele prenašati na nacionalna in evropska sodišča, saj so migranti v grožnji pred znotrajevropsko deportacijo začeli iskati zaščito pred takimi administrativnimi ukrepi in kot argument navajali slabe azilne standarde v južnih državah članicah EU.

V tem pogledu je neka druga sodba ESČP leta 2011, tj. primer MSS proti Belgiji in Grčiji (ECHR, 2001), pomenila preliminarni vrhunec zloma dublinskega sistema. Sodišče je zaradi dejanskega neobstoja azilnega sistema v Grčiji in iz tega izhajajočih strahotnih življenjskih razmer prosilcev za azil v tej državi, razglasilo, da sta Grčija in Belgija (ki je skušala deportirati tožnika) krivi kršitve človekovih pravic. Ta sodba Grčije ni dejansko zgolj izključila iz dublinskega sistema, temveč je prav tako izničila predstavo o do neke mere homogenem azilnem sistemu v EU. Sodišče Evropske unije je leta 2012 sledilo odločitvi in še zaostriilo pravne posledice. Preiskave so potekale v čedalje več državah članicah (Kasperek in Speer, 2013), medtem ko reforma skupnega evropskega azilnega sistema (CEAS) leta 2013 ni v nobenem pogledu izboljšala te situacije.

Lampedusa in humanitarizacija meje

Medtem ko so razprave o krizi Dublina in pravnih interpretacijah zunajteritorialne veljavnosti mednarodnega prava večinoma potekale med strokovnjaki, so tragedije, ki so se oktobra 2013 zgodile na Lampedusi, v žarišče pozornosti postavile nestabilnost evropskega migracijskega in mejnega režima. V nekaj dneh je zaradi brodolomov umrlo okoli petsto ljudi. To niso bile ne prve ne zadnje smrtne žrtve, vendar so zbudile tolikšno pozornost evropske javnosti, kot še nikoli dotlej. O legitimnosti utrjenih mej,

ki so jasno obveljale za odgovorne za smrt tolikšnega števila ljudi, ni resno podvomila samo liberalna javnost, temveč tudi pomembni člani Evropske komisije, kot sta komisarka za notranje zadeve Cecilia Malmström, in takratni predsednik komisije José Manuel Barroso (Ticktin, 2015; Heimeshoff in dr., 2014; Kasperek, 2015).

Medtem ko je prišlo na evropski ravni do odločilnega diskurzivnega premika k humanitarnemu načelu, ki je dalo prednost reševanju življenj v morju, pa neposredno po teh tragedijah ni bilo mogoče opaziti nikakršnega odločnega premika na ravni ukrepov in politik.⁴ Odločnejša je bila italijanska vlada, ki se je odločila začeti operacijo Mare Nostrum. To je bil prvi primer, da je neka nacionalna vlada preoblikovala svojo mejno politiko tako, da je dala prednost reševanju življenj pred zavarovanjem mej (Cittitta, 2014). Zaradi reševalnih naporov operacije Mare Nostrum se je povečalo število prihodov migrantov, kar je še povečalo pritisk na dublinski sistem in registracija migrantov se je v Italiji močno upočasnila. Pritisk iz Evrope, da se Mare Nostrum opusti in nadomesti z nadzorom in upravljanjem mej, je povzročil, da je Mare Nostrum zamenjala Frontexova operacija Triton, katere prednost je bilo ponovno varovanje mej in ne življenj ljudi. Vseeno je bila ta sprememba kratkotrajna, ker se je aprila 2015 zgodila nova tragedija. V morju je utonilo skoraj osemsto ljudi, zaradi česar je znova odločno stopilo v ospredje humanitarno načelo s ponovnim poudarkom, da mora mejni režim EU odločno ukrepati, če želi nadzorovati razvoj dogodkov. To je bilo mnenje Komisije, ki je pred tem objavila del nastajajoče Evropske agende o migracijah kot t. i. Načrt v desetih točkah (European Commission, 2015a). Dokument poudarja nujnost, da se okrepijo Frontexove operacije v Sredozemlju, uporabijo mornariške sile (EUNAVFOR Med) proti tihotapcem in nakaže že boljše sodelovanje agencij EU.

Kljubovanje meji – kljubovanje paradigmam študij mej

Skratka, schengenska kriza, ki se je razraščala med letoma 2011 in 2015, je bila posledica počasnega in na prvi pogled nepovezanega dogajanja na več različnih ključnih strateških področjih evropskega migracijskega in mejnega režima. To stanje ni bilo izziv samo za mejni režim in projekt EU na splošno, temveč tudi za teoretske in metodološke paradigme študij mej. Predvsem prevlada paradigem eksternalizacije in sekuritizacije ter episte-

⁴ Samo pet dni po brodolomu ladje je Svet Evrope ustanovil delovno skupino Sredozemlje za pripravo reformnega programa. Vodila jo je Cecilie Malmström, program pa je med drugim predvidel humanitarne vizume in druge humanitarne, legalne poti za vstop v EU. Toda kot je pokazala skupina novinarjev, ti reformni dokumenti nikoli niso postali javni, ostro jih je kritiziral takratni nemški notranji minister (Gebauer in dr., 2015).

mološko neupoštevanje moči migracij so pri razumevanju nastajajoče krize ovirali tudi raziskovalce študij mej.

Kot smo poudarili na začetku članka, sta paradigma eksternalizacije in opredelitev študij mej povzročila temeljno neenak odnos med Evropsko unijo in tretjimi državami, ki kaže, da je vključitev zadnjih proces, ki poteka odzgoraj navzdol in je bolj ali manj stvar prisile, čeprav ima pogosto obliko korenčka in palice. Vseeno zlom eksternalizacije kot ene glavnih komponent mejnega režima EU razkriva sočasno obstajanje obrnjenega dialektičnega stanja odvisnosti in čedalje večje krhkosti EU. V sodobnih perečih političnih vprašanjih je postajalo vprašanje migracij čedalje pomembnejše, zato je bila cena sodelovanja EU s tretjimi državami čedalje višja, ali pa je bilo popolnoma nedosegljivo zaradi povsem spremenjene politične krajine (Heck, Hess in Genç, 2019). Prav tako je pomembno, da ima eksternalizacija številne oblike in ni enoten ukrep, ki bi ga dosledno podpirali in izvajali vsi akterji EU, temveč je odvisna od bolj ali manj neformalnih sporazumov in osebnih povezav, ki so najpomembnejša značilnost »neformalnih dialogov« (Hess, 2010). To dejstvo v veliki meri pojasni očitno krhkost eksternalizacije in ga je treba upoštevati pri nadaljnjih ugotovitvah, kot na primer pri sporazumu med EU in Turčijo (glej v nadaljevanju).

Tudi druga osrednja paradigma študij mej – preokupacija s sekuritizacijo – meče svoje epistemološke sence. Z izrecnim poudarkom na akterjih in političnih področjih, ki so bolj ali manj povezana z varnostjo in celo z vojsko ter s tem s predpostavko oziroma fokusom na omejitvah, neliberalnem delovanju, sekuritizacijska paradigma ne more uvideti tega, kar smo pomenovali juridifikacija. Različne sodbe Evropskega sodišča in sodišča Evropske unije imajo odločilen vpliv na dejavnike mejnega režima EU. Medtem ko so teoretiki pravne antropologije, kot je Silja Klepp (2014), prepričljivo pokazali, da se zakonodaja, ki se nanaša na meje, pogosto piše skozi prakso, z delom na meji, vse več razsodbami evropskih sodišč, lahko opazimo tudi nasprotno dogajanje. Nadnacionalno telo, kot je EU, je nastajalo skupaj z oblikovanjem pravosodnega sistema, ki je po drugi strani začel oblikovati politike Evropske unije v razmerah, ki jih je Sonja Buckel (2013) opisala kot »relativno avtonomijo sodstva«.

Sekuritizacijska paradigma, ki večinoma izhaja iz represivne predpostavke, je ontološko in epistemološko otežila tudi razumevanje procesa humanitarizacije,⁵ o kateri smo zgoraj pisali kot o tretji notranji dinamiki, ki

5 Tukaj koncept humanitarizma povzemamo po Williamu Waltersu (2011) in Didieru Fassinu (2007). Zanj je humanitarizem več kot samo »ideje in ideologije« ali »preprosto delovanje določenih nevladnih akterjev«; razumeta ga kot specifično obliko vladovanja, kot racionalnost oblasti, zato razprava poteka »v povezavi z analitiko vlade« (Walters, 2011: 143). Kot pravi Paolo Cuttitta (2016), je rezultat tega »specifična operativna logika«, ki se kaže v »čedalje bolj organiziranem in internacionaliziranem poskusu reševanja življenj, zviševanju blaginje in zmanjševanju trpljenja najbolj ranljive populacije na svetu« (Barnett, 2013), danes tudi na področju migracij in pobegov iz konfliktnih razmer.

spodkopava možnost odvrčanja. Humanitarni diskurz sega v leto 2002 k »beli knjigi« z naslovom *Secure Border, Safe Haven* nekdanjega britanskega predsednika vlade Tonyja Blaira (Home Office, 2002), za katero ne moremo trditi samo, da je eden temeljnih dokumentov eksternalizacije, kot jo največkrat razumejo (Bialasiewicz, 2012); pravzaprav je to oznako dobila prav zaradi izrecnega pozivanja na humanitarni diskurz in etiko (FitzGerald, 2012); trdimo lahko, da so jo v tistem času uporabljali kot diskurzivno strategijo za legitimiziranje nadaljnje eksternalizacije in stopnjevanje mejnega nadzora (Hess, 2016b). Tudi v okviru našega prvega raziskovalnega projekta Transit Migration v prvem desetletju tega stoletja smo opažali procese, ki smo jih imenovali »NVO-izacija« in »povludenje ali governmentalizacija politike« (Hess in Karakayali, 2007), pri čemer smo opozorili, da širjenje mejnega režima ne poteka samo s pomočjo »varnostnih« akterjev, temveč zlasti s pomočjo izrecnega sklicevanja na humanitarnost in artikulacijo humanitarnih stališč, podobno kot v primeru protitihotapskih politik in v kontekstu azila (ibid.; Ticktin, 2008). To se je zaradi dogodkov na Lampedusi spremenilo in humanitarizacija je postala samostojni diskurz. Pri tem se zdi, da je bil ta paradigmatični premik mogoč zaradi širših hegemonskih sprememb, deloma pa tudi zaradi nenehnih bojev migrantov, transnacionalnih solidarnostnih mrež in profesionaliziranih kritičnih praks nevladnih organizacij ter pravnih intervencij, ki so skupaj v zadnjih letih sprožili nadaljnje ukrepe, temelječe na juridifikaciji mejnega režima in človekovih pravic.

Toda za nas je najpomembnejše, da se obe osrednji paradigmi – eksternalizacija in sekuritizacija – prednostno osredinjata na politične paradržavne akterje, pri čemer zgodovino in politiko konceptualizirata kot bolj ali manj strukturno zelo močna procesa, ki potekata od zgoraj navzdol. V večini primerov to pomeni, da se migracije obravnavajo – če sploh se – kot (tudi epistemološko) žrtev teh dogajanj, kot razmeroma pasivne in »ranljive« (Kleist, 2016; glej tudi kritiko v Hess in Karakayali, 2016). V poletju migracij se je to izkazalo za epistemološko pomanjkljivost. Zato je v samo središče naše teoretske produkcije nujno dodati zastavljeno moč migracij, ki se je zelo jasno pokazala leta 2015 v kolektivnih praksah protestov in prisvojitvi pravice do mobilnosti.

Ponovna stabilizacija? Razsežnosti mejnega režima po letu 2015

Nikakršno naključje ni, da je poletje migracij v veliki meri sovpadalo z *Evropsko agendo o migracijah*, ki je bila najresnejši poskus ponovne uveljavitve evropeizacije migracijskih dinamik in mejnih politik. To pravzaprav pomeni, da so na ravni evropskih institucij to, kar smo prikazali kot krizo Schengna, dejansko dojemali podobno. V tem razdelku bomo raziskali odgovor *Agen-de* na ravni strategij in ukrepov in njeno poznejšo izvedbo, s čimer se bomo lotili begunske krize in kako prevesti te prve korake v mejni režim po letu 2015.

Evropska agenda o migracijah. Reševanje krize pred krizo

Kljub poskusom Barrosove komisije in še zlasti takratne komisarke za notranje zadeve Cecilie Malmström za uveljavitev nove pobude, s katero so hoteli v luči tragedij na Lampedusi oktobra 2013 uskladiti migracijsko politiko EU, ta prizadevanja niso mogla prinesiti takojšnjih otipljivih rezultatov. Šele ko je Junckerjeva komisija, ki je začela delovati oktobra 2014, razglasila migracije za eno svojih najpomembnejših prioritet in ustanovila nov resor za migracije, notranje zadeve in državljanstvo, ki ga je vodil nekdanji grški obrambni minister Dimitris Avramopoulos, je začela nastajati nova migracijska politika EU.

Maja 2015 je Komisija predstavila *Evropsko agendo o migracijah* (EAM) (European Commission, 2015b), sestavljeno iz kratkoročnih in dolgoročnih prioritet. Strateški cilji in ukrepi AEM ne prinašajo večjega odmika od migracijske politike EU, določene v Amsterdamski pogodbi, in od njenih glavnih stebrov, temveč gradi na njih. Trdimo, da je strateška usmeritev EAM oblikovana tako, da povezuje pogosto različne strateške pobude iz preteklosti v poenoteno agendo in program. Njen namen je bil omogočiti Komisiji, da ponovno doseže dinamiko ofenzivnosti, ki jo je v prejšnjih letih izgubil predvsem Svet, področju migracijske politike pa naj bi dala nov in večji pomen v EU. V tem pogledu EAM kot besedilo kaže na krizo Schengna. V končni analizi je jasno videti tudi odsotnost gravitacijskega centra znotraj širšega mejnega režima EU.

Za EAM je značilna majhna sprememba načel – denimo pri opisu upravljanja mej kot »reševanja življenj in zavarovanja zunanjih mej« (European Commission, 2015b: 10) –, zato ostajajo tako strateški cilji kot tudi ukrepi za njihovo uresničitev večinoma nespremenjeni. Štirje stebri, tj. azil, meje,

eksternalizacija in legalne migracije, so strateška mešanica, značilna za mejni in migracijski režim pred krizo, ki smo ga orisali zgoraj. Komisija se je srečala z zelo slabim stanjem azilnega in eksternalizacijskega stebra, nerealizirano tehnološko-znanstveno vizijo »pametne meje« ter 15 let trajajočo stagnacijo pri oblikovanju legalnih možnosti migracije, zato ni predlagala nič drugega kot okrepljene ukrepe. Odgovor je vedno enak: več EU, več centraliziranih pristojnosti, večja harmonizacija in več financiranja, kjer je to potrebno.

To je najbolj vidno v strateškem predlogu, imenovanem »ukrep žariščnih točk (*hotspot*)« (ibid.: 6). S tem ukrepom je Komisija razporedila Evropski azilni podporni urad (EASO), Frontex, Eurojust in Europol prav na žariščne točke, tj. na tiste predele meje, za katere velja, da so še posebej pod pritiskom migracij, da bi s tem »prispele migrante hitro identificirala, registrirala in jim vzela prstne odtise« (ibid.). Po registraciji in identifikaciji naj bi migrante ustrezno razporedili: nekatere v prerazdelitveni (relokacijski) program znotraj EU, druge v nacionalni azilni sistem, tiste, za katere se ugotovi, da so ranljivi, v posebne skrbstvene programe, za preostale (po možnosti naj bi jih bilo številčno čim več) pa je predvidena deportacija.

Čeprav ukrep žariščnih točk obljublja podporo predvsem državam članicam EU pod največjim migracijskim vplivom, pa je bil nedvomno oblikovan kot odziv na dublinsko krizo, in sicer s sredstvi, kot je natančen nadzor postopkov, ki ga opravljajo agencije EU pod pretvezo strokovnega znanja. Ukrepanje evropskih agencij na evropskih mejah, ki ga upravičujejo kot nujne ukrepe v odzivu na krizo, napoveduje nov model evropeizacije, saj je njegov cilj prenos osrednjih pristojnosti na Bruselj in na njegove agencije, toda sam prenos je omejen na scenarij krize in izjeme, cilj ukrepanja pa ni nujno normalizacija tega prenosa (Kasperek, 2016a). Pristop žariščnih točk je genealoško oprt tako na priznanje neuspeha Dublinskega sistema, v okviru katerega niso vzpostavili enotnega in skladnega sistema registracije migrantov na zunanjih mejah EU, kakor tudi na eksternalizirane »tranzitne procesne centre«, kakršne je leta 2003 predlagal predsednik vlade Združenega kraljestva Anthony Blair (2003). Medtem ko naj bi zadnje postavili zunaj ozemlja EU, pa je zlom eksternalizacije, ki smo jo opisali na začetku članka, zahteval takojšnjo geografsko spremembo strategije in pomik na samo mejo EU (Antonakaki, Kasperek in Maniatis, 2016; Kuster in Tsianos, 2016).

Poskus ponovne stabilizacije – stopnjevanje fragmentacij

Na splošno si od marca 2016 tako EU in njene agencije kot tudi različne skupine držav članic EU na različne načine prizadevajo za ponovno vzpo-

stavitev mej. Pri tem gre za različna načela in smeri, ki neposredno vplivajo na vsakokratne vizije prihodnosti evropskega projekta. Rezultat teh prizadevanj za ponovno vzpostavitev so močno regionalizirani, ambivalentni in hibridni sekuritarno-humanitarni režimi. V nadaljevanju bomo podali preliminarno oceno teh prizadevanj za ponovno stabilizacijo, ki temelji na raziskovalnem projektu *Tranzitne migracije II. Destabilizacija in ponovna stabilizacija evropskega mejnega režima*, v okviru katerega smo od aprila do septembra 2016 opravili terensko delo v različnih balkanskih državah, Grčiji in Turčiji (Transit Migration 2, 2016).

V času t. i. poletja migracij so vse države na balkanski poti dogajanje hitro prikazale kot »izredno« (Calhoun, 2004) in v najboljši humanitarni maniri kot veliko humanitarno »krizo«, s čimer so upravičevale »politiko izjeme« (Fassin, 2012). Takšen ukrep razglasitve »izrednih razmer« (Kasperek, 2016a) določa ponovno stabilizacijo mejnega režima EU vse do danes s tem, da mu omogoča sistematično spodkopavanje in premikanje standardov mednarodnega in evropskega prava, in doslej ni bil izpostavljen resni kritiki. Na različnih ravneh smo dejansko opazili skrbno oblikovane elemente uredb, ki jih lahko označimo za protiprocenjske mehanizme. Oblikovanje madžarskih tranzitnih območij je izrazit primer tega. Dve tranzitni območiji sta osnovni del zaščite na meji s Srbijo in omogočata izmišljijo, da meja ni zaprta za iskalce mednarodne zaščite, temveč da je število sprejetih migrantov omejeno samo zaradi administrativnih razlogov: na vsakem od dveh tranzitnih območij lahko na Madžarsko vsak dan vstopi štirinajst prosilcev za azil (Beznec, Speer in Stojic Mitrovic, 2016).⁶

Poleg tega se na širšem evropskem ozemlju srečujemo z avtoritarno vrnitvijo nacionalne države in zelo materializirano obliko nadzora nacionalnih mej. Najbolj konkretna tovrstna oblika je postavljanje ograj med, na primer, Makedonijo in Grčijo, na madžarski meji s Srbijo, med Slovenijo in Hrvaško ali vzdolž avstrijske južne meje. Predvsem v primeru Madžarske so represivni legalni instrumenti naravnani proti ljudem, ki prečkajo mejo, poleg tega številne države članice EU sprejemajo čedalje strožje zakonodaje, ki se ne nanaša zgolj na področje migracijskega prava. V številnih primerih lahko to razumemo kot opustitev humanitarnega modela upravljanja migracij, ki ga je v zadnjih desetletjih spodbujala EU (Geiger in Pécoud, 2010). Sočasno je še zlasti vzdolž nekdanjega balkanskega koridorja nastajala hierarhična fragmentacija Evrope z različnimi novimi ločnicami, varovalnimi pasovi in

⁶ Podobno je del prizadevanj Komisije, da do pomladi 2017 prevzame dublinske deportacije v Grčijo in da Evropski azilni podporni urad (EASO) prevzame strog nadzor vseh dublinskih povratnikov. S tem je spodkopala vsakršno pot za ponovno uveljavitev pravnih postopkov pred Evropskim sodiščem za človekove pravice, in to ne glede na nemogoče življenjske razmere beguncev v Grčiji, kar je bil glavni razlog, da je bila Grčija leta 2011 izključena iz dublinskega sistema (European Commission, 2016).

nadzorom mej, ki jih spremenljivo uporabljajo različne nacionalne države, denimo Francija na meji z Italijo, Avstrija na meji z Italijo in Slovenija na meji s Hrvaško.

Premoščanje zunanjega in notranjega z mejo

Naslednji korak, za katerega sta se najbolj zavzemali Komisija in nemška vlada, je bilo poglobljanje in ponovno pospeševanje evropeizacije in eksteralizacije mejnega režima. Ideja je zasnovana na prvotnem duhu Schengna – neovirano gibanje po ozemlju, ki je močno zaščiteno navzven – in prizadevanju, da se evropski projekt ohrani pri življenju in Evropska unija skupaj. Ta prizadevanja trdno temeljijo na starih paradigmah mejnega režima EU, vendar ga združujejo z novim humanitarnim diskurzom in različnimi predelanimi elementi. Med našim terenskim delom na obsežnih jugovzhodnih obmejnih območjih EU smo lahko dobili prvi vpogled v bodočo zasnovo mejnega režima.

Seveda je bil prelomni dogodek, ki je strukturiral današnje stanje, podpis t. i. sporazuma med EU in Turčijo marca 2016. Na kratko, Turčija je privoli-la, da bo ustavila nelegalno prestopanje mej na grške egejske otoke in da bo kot »prva varna država azila« po podpisu sporazuma ponovno sprejela vse migrante, ki so prispeli na te otoke. V zameno ji je EU ponudila izdatno finančno pomoč (skupaj šest milijard evrov) za izboljšanje razmer sirskega beguncev v Turčiji, kakor tudi premestitev enega sirskega begunca v EU za vsakega Sirca, deportiranega iz Grčije v Turčijo; to je t. i. postopek 1:1 (Heck in Hess, 2016).

Dejansko izvajanje tega sporazuma ni tako preprosto. Vračanje v Turčijo in preseljevanje v EU potekata počasi. Edino, za kar se zdi, da deluje, je izrazito zmanjšanje števila prehodov mej, kar lahko deloma pripisujemo tudi učinku odvrčanja, ker so begunci obtičali na grških otokih. Kajti – kot trdimo v našem raziskovalnem projektu (Antonakaki, Kasperek in Maniatis, 2016) – sporazum je skupaj s sistemom žariščnih točk, ki so ga vzpostavili na otokih, povzročil močno prostorsko prerazporeditev zaradi izločitve teh otokov iz evropskega in grškega azilnega sistema. Tako kot v sorodni pacifiški rešitvi (Devetak, 2004) so tudi v tem primeru grški otoki dobili vlogo prostorsko primernih mest za kreativno izključevanje migrantov iz pravic in postali, kot pravi Alison Mountz (2011), »arhipelag izvrševanja«. V kombinaciji s sporazumom, ki zadržuje vse migrante na otokih, se je sistem žarišč spremenil v mehanizem zanikanja azila. Kot so nam povedali med terenskim delom na Chiosu, sta tako EASO kot grška azilna služba (Hellenic Asylum Service) razumela, da je njuna naloga dokazati v vsakem

individualnem primeru, da je oseba, ki je prispela na otok in zaprosila za azil, a) nesprejemljiva za grški azilni sistem in b) jo lahko ponovno sprejme Turčija.

Toda ta sistematični odvzem in spodkopavanje pravice do azila se v Turčiji nadaljujeta zaradi različnih dinamik in kontradiktornih pravnih določb, ki Turčije ne bremenijo samo s tem, da je pes čuvaj za EU in jo vse bolj spreminja v državo nezaželene in zelo negotove imigracije. Dejansko bi učinki tega sporazuma pozneje skoraj zrušili azilni sistem, ki večinoma temelji na institucijah UNHCR; Turčija beguncem, ne zgolj sirskim, pravzaprav ne daje možnosti, da bi se sklicevali na svoje pravice ali se sploh vključili v proces zaprositve za pridobitev statusa begunca. Čeprav je po sporazumu med njo in EU obveljala za »prvo varno državo za azil«, se namreč še vedno sklicuje na geografske omejitve, ki so bile določene z Ženevsko konvencijo leta 1951, po kateri so lahko begunci le evropski državljani⁷ (cf. Soykan, 2012). Vsi Neevropejci morajo zato v Turčiji prošnjo za pridobitev statusa begunca vložiti na UNHCR, da bi tako izpolnili pogoje za premestitev, kar v številnih primerih traja tudi šest let ali celo več. Po podatkih odvetnika, ki smo ga srečali, v Turčiji trenutno čaka na premestitev 250.000 ljudi s statusom begunca, ki pa sirskim beguncem sploh ni dostopen. Nimajo pravice zaprositi za azil, namesto tega jim turška vlada priznava »status začasne zaščite«, zato so v zelo negotovem pravnem in socialnem položaju (Baban, Ilcan in Rygiel, 2016; Kivilcim, 2016). Toda že prej, leta 2013, je UNHCR možnost vlaganja prošnje za azil odzvel Afganistancem, in sicer s pojasnilom, da je v zaostanku pri reševanju primerov. Po mnenju naših informantov utegne UNHCR proučiti celo možnost, da zaradi izjemnega porasta števila prošenj za azil teh ne glede na nacionalnost prosilca sploh ne bi več sprejemal, ampak bi možnost dostopa do programa premestitve omejil na ranljive primere.

Kot trdimo v članku *The Multi-Layered Border Regime in Turkey* (Heck, Hess in Genç, 2019), je po drugi strani vlada AKP s sporazumom pridobila izjemno moč, ki je v mednarodnem prostoru ne uporablja samo za utišanje kritik glede njene čedalje večje represije po poskusu državnega udara in zaščitne klavzule; s sporazumom je vlada AKP tudi na domačem terenu pridobila moč, da izkorišča prisotnost Sircev kot biopolitično karto v etnično in versko močno zaznamovanih notranjih konfliktih.

Sklep

Dinamika evropskega mejnega režima, ki smo jo opisali v tem članku, ostaja konfliktna. Za zdaj še ni mogoče z gotovostjo trditi, v kateri smeri bo

⁷ Ta geografska omejitev je bila umaknjena s Protokolom iz leta 1967 (op. ur.).

potekal razvoj evropskega mejnega režima in s tem evropskega projekta kot celote. Kljub temu bomo podali delne sklepe.

Prvi se nanaša na to, kar imenujemo gravitacijski center evropskega mejnega režima. Medtem ko je Evropska agenda o migracijah nastala zato, da bi v ta center trdno postavila Evropsko komisijo, so ta poskus pozneje prekrizale nove okoliščine, tj. poletje migracij. Medtem ko lahko prizadevanja Komisije za ohranitev več svojih iniciativ, kot sta premestitveni mehanizem in pristop žariščnih točk, označimo za vztrajne, pa ima iniciativo danes v rokah Evropski svet. To je postalo zelo jasno po vrhu v Bratislavi septembra 2016, na katerem so na prvem srečanju evropskih predsednikov ali predsednikov vlad po izglasovanem Brexitu predstavili nove orise Evropske unije kot varnostne unije, katere prioriteta – predvsem na področju migracij in mej – je okrepitev sekuritarnega pristopa, kakršnega je zagovarjala Komisija v zadnjem desetletju.

Drugi sklep se dotika fragmentacije. Ta se jasno nanaša na geografski ali geopolitični kontekst. Tako zunaj EU kakor v njej je vpliv EU upadel, nastali so novi regionalni centri moči z različnimi interesi, naj gre za države višegrajske skupine ali Turčijo po poskusu državnega udara. Ker se to samo implicitno dotika upravljanja mej in migracij, trdimo, da je analiza fragmentacije uporabna tudi na ravni pravic. Razprave, kot je status prebivališča državljanov EU v Združenem kraljestvu po Brexitu, kakor tudi status britanskih državljanov v EU, poudarjajo, da je vizija evropskega državljanstva kot homogene krajine postnacionalnih pravic, ki veljajo v vsej EU, prav tako propadla. To še zlasti velja za tiste, ki so bili od samega začetka izključeni iz državljanstva EU in nikoli niso imeli na voljo kakšnega ekvivalenta dovoljenja za prebivanje v določeni državi, ki bi ga omogočala Evropska unija, ki bi lahko s tem odprla pot do postnacionalnega državljanstva. Ta fragmentacija pravic se je najbolj dramatično dotaknila zunanjih robov Evrope, natančneje egejskih otokov, kjer populacijo sistematično razvrščajo v kategorijo »izgonskosti« (de Genova in Peutz, 2010), čeprav se trenutno deportacije ne izvajajo. Toda tam geografska fragmentacija in fragmentacija pravic sovpadata: neuspeh eksternalizacije je z žariščnimi točkami in sporazumom med EU in Turčijo vpisan v telesa in pravice migrantske populacije. Ker teles ne morejo obdržati zunaj EU, se njihova zunanjskost reproducira v centrih za pridržanje v žariščnih točkah, pri čemer je deportacija v Turčijo v skladu s podpisanim sporazumom s Turčijo sredstvo za zastraševanje.

Prvotno je sporazum med EU in Turčijo vseboval močne humanitarne elemente glede premestitvene sheme za begunce iz Sirije, ki so bili načrtani v postopku 1:1. Vendar je dejanski učinek dogovora množično odvzemanje državljanskih pravic in proizvajanje sistema deportabilnosti oz. izgonskosti.

V tem smislu lahko sporazum med EU in Turčijo razumemo tudi kot sporazum med EU in Grčijo: zaradi tega sporazuma so se otoki spremenili v legalni prostor izjeme, ki deluje kot uprostorjena »ograja«. Še več, grška vlada je pod močnim pritiskom uveljavila azilni sistem, skladen z zakonodajo Evropske unije. Medtem ko je sporazum turški vladi omogočil, da zavrača kritiko s strani Evropske unije, je prav tako vzpostavil obliko transnacionalnega upravljanja »krize« v Grčiji. V tem smislu je sporazum premostil dihotomijo eksternalizacije in notranjih procesov ter proizvedel tretji hibridni prostor varovalnega pasu na zunanjih mejah Evrope, ki povezuje Grčijo in Turčijo.

Prevod: Nina Kozinc

Literatura

- Antonakaki, Melina, Bernd Kasperek in Georgios Maniatis (2016): Counting, Channelling, and Detaining: The Hotspot Center Vial in Chios, Greece. *Society & Space*, 29. november. Dostopno na: <http://societyandspace.org/2016/11/29/counting-channelling-and-detaining-the-hotspot-center-vial-in-chios-greece/> (12. november 2019).
- Baban, Feyzi, Suzan Ilcan in Kim Rygiel (2016): Syrian Refugees in Turkey: Pathways to Precarity, Differential Inclusion, and Negotiated Citizenship Rights. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 43(1): 1–17. Dostopno na: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1369183X.2016.1192996> (15. november 2019).
- Balibar, Etienne (2002): What Is a Border? V *Politics and the Other Scene*, E. Balibar (avtor), 75–86. London: Verso.
- Barnett, Michael N. (2013): Humanitarian Governance. *Annual Review of Political Science* 16: 379–398. Dostopno na: <http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev-polisci-012512-083711> (12. november 2019).
- Beznec, Barbara, Marc Speer in Marta Stojic Mitrovic (2016): *Governing the Balkan Route: Macedonia, Serbia and the European Border Regime*. Research Paper Series of Rosa Luxemburg Stiftung Southeast Europe. Beograd, december 2016.
- Bialasiewicz, Luiza (2012): Off-Shoring and Out-Sourcing the Borders of Europe: Libya and EU Border Work in the Mediterranean. *Geopolitics* 17(4): 843–866. Dostopno na: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14650045.2012.660579> (13. november 2019).
- Bigo, Didier in Elspeth Guild (2005): Policing in the Name of Freedom. V *Controlling Frontiers: Free Movement into and Within Europe*, D. Bigo in E. Guild (ur.), 1–13. Farnham: Ashgate.

- Blair, Anthony (2003): *New International Approaches to Asylum Processing and Protection*. Pismo Tonyja Blaira Costasu Simitisu, 10. marec 2003.
- Borri, Giulia in Elena Fontanari (2016). Lampedusa in Berlin: (Im)Mobilität Innerhalb Des Europäischen Grenzregimes. *Peripherie* 35(138/139). Dostopno na: <http://www.budrich-journals.de/index.php/peripherie/article/view/22409> (11. november 2019).
- Broeders, Dennis (2007): The New Digital Borders of Europe EU: Databases and the Surveillance of Irregular Migrants. *International Sociology* 22(1): 71–92.
- Buckel, Sonja (2013): »Welcome to Europe«. *Die Grenzen Des Europäischen Migrationsrechts*. Bielefeld: transcript Verlag.
- Carrera, Sergio in Leonhard Den Hertog (2015): Whose Mare? Rule of Law Challenges in the Field of European Border Surveillance in the Mediterranean. *CEPS Liberty and Security in Europe* 79(januar). Dostopno na: <http://aei.pitt.edu/60717> (11. november 2019).
- Commission of the European Communities (2001): *A Common Policy on Illegal Migration*. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Brussels. Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0672:FIN:EN:PDF> (12. november 2019).
- Commission of the European Communities (2008): *Preparing the Next Steps in Border Management in the European Union*. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels. Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0069:FIN:EN:PDF> (12. november 2019).
- Cuttitta, Paolo (2014): From the Cap Anamur to Mare Nostrum. Humanitarianism and Migration Controls at the EU's Maritime Borders. V *The Common European Asylum System and Human Rights: Enhancing Protection in Times of Emergencies*, C. Matera in A. Taylor (ur.), 21–38. CLEER Working Papers, 2014/7. Dostopno na: https://www.academia.edu/11296046/From_the_Cap_Anamur_to_Mare_Nostrum._Humanitarianism_and_migration_controls_at_the_EU_s_maritime_borders (12. november 2019).
- Cuttitta, Paolo (2016): Zwischen De- Und Repolitisierung. Nichtstaatliche Search und Rescue-Akteure an Der EU-Mittelmeergrenze. V *Grenzregime III. Der Lange Sommer Der Migration*, S. Hess in dr. (ur.), 115–125. Berlin: Assoziation A. Dostopno na: http://www.assoziation-a.de/dokumente/Grenzregime%203_Inhalt_Vorwort.pdf (12. november 2019).
- De Genova, Nicholas in Nathalie Mae Peutz (ur.) (2010): *The Deportation Regime: Sovereignty, Space, and the Freedom of Movement*. Durham, NC: Duke University Press.
- Devetak, Richard (2004): In Fear of Refugees: The Politics of Border Protection in Australia. *The International Journal of Human Rights* 8(1): 101–109. Dostopno

na: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1364298042000212565>
(15. november 2019).

Domínguez-Mujica, Josefina, Ramón Díaz-Hernández in Juan Parreno-Castellano (2014): The Canary Islands "Maritime Wall". Migration Pressure, Security Measures and Economic Crisis in the Mid-Atlantic. V *Borders, Fences and Walls: State of Insecurity*, E. Vallet (ur.), 27–50. London, New York: Routledge. Dostopno na: https://books.google.de/books?hl=en&lr=&id=wpLtCwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA27&dq=canary+islands+maritime+wall+dominguez-mujica&ots=FYK3OCC6fR&sig=HbWcVxqZ0Tv_x_ZD2wBN9e32MfY (12. november 2019).

Domokos, John, Mustafa Khalili, Richard Spenger in Noah Payne-Frank (2015): We Walk Together: A Syrian Family's Journey to the Heart of Europe. *Theguardian.com*, 10. september 2015. Video. Dostopno na: [we-walk-together-a-syrian-family-journey-to-the-heart-of-europe-video](http://www.theguardian.com/video/2015/09/10/we-walk-together-a-syrian-family-journey-to-the-heart-of-europe-video) (11. november 2019).

Dünnwald, Stephan (2015): Remote Control? Europäisches Migrationsmanagement in Mauretanien und Mali. *Movements. Journal Für Kritische Migrations- Und Grenzregimeforschung* 1(1). Dostopno na: <http://movements-journal.org/issues/01.grenzregime/08.duennwald--remote-control-mali-mauretanien.html> (12. November 2019).

ECHR (2012): *Case of Hirsi Jamaa and Others v. Italy*. Dostopno na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-109231%22%5D%7D> (11. november 2019).

ECHR (2011): *Case of M.S.S. v. Belgium and Greece*. Dostopno na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-103050%22%5D%7D> (11. november 2019).

European Commission (2015a): *Joint Foreign and Home Affairs Council: Ten Point Action Plan on Migration*. Press Release, 20. april 2015. Dostopno na: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4813_en.htm (12. november 2019).

European Commission (2015b): *A European Agenda on Migration*. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, 13. may 2015. Dostopno na: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf (15. november 2019).

European Commission (2016): *Commission Recommendation Addressed to the Member States on the Resumption of Transfers to Greece Under Regulation (EU) No. 604/2013*. Brussels, 8. december 2016. Dostopno na: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20161208/recommendation_on_the_resumption_of_transfers_to_greece_en.pdf (15. november 2019).

Fassin, Didier (2007): Humanitarianism as a Politics of Life. *Public Culture* 19(3): 499–520. Dostopno na: <https://www.sss.ias.edu/files/pdfs/Fassin/Humanitarianism-as-politics-life.pdf> (13. november 2019).

- Fassin, Didier (2012): *Humanitarian Reason: A Moral History of the Present*. Berkeley: University of California Press. Dostopno na: [https://books.google.de/books?hl=en&lr=&id=RfjZ_O041D0C&oi=fnd&pg=PP1&dq=Fassin,+Didier+\(2012\):+Humanitarian+Reason:+A+Moral+History+of+the+Present.+Berkeley&ots=3HaGx2AlFh&sig=ISWVT3-psj8MzxZPyNuZ8jBQ-RU](https://books.google.de/books?hl=en&lr=&id=RfjZ_O041D0C&oi=fnd&pg=PP1&dq=Fassin,+Didier+(2012):+Humanitarian+Reason:+A+Moral+History+of+the+Present.+Berkeley&ots=3HaGx2AlFh&sig=ISWVT3-psj8MzxZPyNuZ8jBQ-RU) (15. november 2019).
- FitzGerald, Sharron A. (2012): Vulnerable Bodies, Vulnerable Borders: Extraterritoriality and Human Trafficking. *Feminist Legal Studies* 20(3): 227–244. Dostopno na: <http://link.springer.com/article/10.1007/s10691-012-9210-0> (12. november 2019).
- Gebauer, Matthias, Horand Knaup, Peter Müller, Maximilian Popp, Jörg Schindler in Christoph Schult (2015): Angekündigte Katastrophe. *Der Spiegel*, 25. april 2015. Dostopno na: <https://www.spiegel.de/spiegel/print/d-134660856.html> (12. november 2019).
- Geiger, Martin in Antoine Pécoud (2010): The Politics of International Migration Management. V *The Politics of International Migration Management*, M. Geiger in A. Pécoud (ur.), 1–20. London: Palgrave Macmillan. Dostopno na: http://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230294882_1 (12. november 2019).
- Hamann, Ulrike in Serhat Karakayali (2016): Practicing Willkommenskultur: Migration and Solidarity in Germany. *Intersections. East European Journal of Society and Politics* 2(4). Dostopno na: <http://intersections.tk.mta.hu/index.php/intersections/article/view/296> (12. november 2019).
- Heck, Gerda in Sabine Hess (2016): *European Restabilization of the Border Regime. A Report from the Contested Borders in the Aegean Region*. Dostopno na: http://transitmigration-2.org/wp-content/uploads/2016/09/txt_-European-Restabilization-Attempts.pdf (15. november 2019).
- Heck, Gerda, Sabine Hess in Firat Genç (2019): The Multilayered Border Regime in Turkey: Contested Regionalization, Deceleration and Legal Precarization. *Journal of Borderlands Studies* 34(4): 489–508.
- Heimeshoff, Lisa-Marie, Sabine Hess, Stefanie Kron, Helen Schwenken in Miriam Trzeciak (2014): *Grenzregime II: Migration – Kontrolle – Wissen. Transnationale Perspektiven*. Berlin: Assoziation A.
- Heller, Charles in Lorenzo Pezzani (2016): Ebbing and Flowing: The EU's Shifting Practices of (Non-)Assistance and Bordering in a Time of Crisis. *Near Futures Online*, marec 2016. Dostopno na: <http://nearfuturesonline.org/ebbing-and-flowing-the-eus-shifting-practices-of-non-assistance-and-bordering-in-a-time-of-crisis/> (11. november 2019).
- Hess, Sabine (2010): "We Are Facilitating States!" An Ethnographic Analysis of the ICMPD. V *The Politics of International Migration Management*, M. Geiger in A. Pécoud (ur.), 96–118. London: Palgrave Macmillan. Dostopno na: http://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230294882_5 (12. november 2019).

- Hess, Sabine (2016a): "Citizens on the Road": Migration, Grenze und die Rekonstitution von Citizenship in Europa. *Zeitschrift Für Volkskunde* 112(1): 3–183. Dostopno na: <http://search.proquest.com/openview/b78c1346a3733e3555601c4fc8e455b5/1?pq-origsite=gscholar&cbl=9322> (13. november 2019).
- Hess, Sabine (2016b): Die Humanitäre Grenze: Zur Funktionslogik Humanitaristischer Praktiken Zwischen Stabilisierung Und Subversion/Transgression. Predavanje na simpoziju *Dimensionen des Politischen*. Graz, 25.–28. maj 2016. Dostopno na: http://transitmigration-2.org/wp-content/uploads/2016/09/Vortrag_Die-humanit%C3%A4re-Grenze.pdf (12. november 2019).
- Hess, Sabine in Serhar Karakayali (2007): New Governance oder die Imperiale Kunst des Regierens. Asyldiskurs und Menschenrechtsdispositiv im neuen EU-Migrationsmanagement. V *Turbulente Ränder*, Transit Migration Forschungsgruppe (ur.), 39–56. Bielefeld: transcript Verlag. Dostopno na: http://www.academia.edu/download/46169894/Turbulente_Rander_Hess-karakayali.pdf. (11. november 2019).
- Hess, Sabine in Serhat Karakayali (2016): Fluchtlinien Der Migration. Grenzen Als Soziales Verhältnis. V *Grenzregime III. Der Lange Sommer Der Migration*, S. Hess, B. Kasperek, S. Kron, M. Rodatz, M. Schwertl in S. Sontowski (ur.), 25–37. Berlin: Assoziation A. Dostopno na: http://www.assoziation-a.de/dokumente/Grenzregime%203_Inhalt_Vorwort.pdf (12. november 2019).
- Hess, Sabine in Bernd Kasperek (ur.) (2010): *Grenzregime: Diskurse, Praktiken, Institutionen in Europa*. Berlin: Assoziation A.
- Hess, Sabine in Vassilis Tsianos (2007): Europeanizing Transnationalism! Provincializing Europe!–Konturen Eines Neuen Grenzregimes. V *Turbulente Ränder: Neue Perspektiven auf Migration an der Grenzen Europas*, Transit Migration Forschungsgruppe (ur.), 23–38. Bielefeld: transcript Verlag. Dostopno na: http://www.academia.edu/download/46169921/transit_Buch_light.pdf#page=12 (11. november 2019).
- Hess, Sabine, Bernd Kasperek, Stefanie Kron, Mathias Rodatz, Maria Schwertl in Simon Sontowski (2016): *Grenzregime III. Der Lange Sommer Der Migration*. Berlin: Assoziation A. Dostopno na: http://www.assoziation-a.de/dokumente/Grenzregime%203_Inhalt_Vorwort.pdf (12. november 2019).
- Hess, Sabine, Bernd Kasperek, Maria Schwertl in Simon Sontowski (2015): Europäisches Grenzregime. Einleitung Zur Ersten Ausgabe. *Movements. Journal Für Kritische Migrations-Und Grenzregimeforschung* 1(1). Dostopno na: <http://movements-journal.org/issues/01.grenzregime/02.einleitung.html> (12. november 2019).
- Home Office (2002): *Secure Borders, Safe Haven. Integration with Diversity in Modern Britain*. Dostopno na: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/250926/cm5387.pdf (12. november 2019).
- Huysmans, Jef (2000): The European Union and the Securitization of Migration. *JCMS: Journal of Common Market Studies* 38(5): 751–777. Dostopno na:

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-5965.00263/abstract> (19. november 2019).

- Kasperek, Bernd (2015): Was War Mare Nostrum? Dokumentation Einer Debatte Um Die Italienische Marineoperation. *Movements. Journal Für Kritische Migrations- Und Grenzregimeforschung* 1(1). Dostopno na: <http://movements-journal.org/issues/01.grenzregime/11.kasperek--mare-nostrum-debatte.html> (13. november 2019).
- Kasperek, Bernd (2016a): Routes, Corridors, and Spaces of Exception: Governing Migration and Europe. *Near Futures Online*, januar 2016. Dostopno na: <http://nearfuturesonline.org/routes-corridors-and-spaces-of-exception-governing-migration-and-europe/> (19. november 2019).
- Kasperek, Bernd (2016b): Complementing Schengen: The Dublin System and the European Border and Migration Regime. V *Migration Policy and Practice*, H. Bauder in C. Matheis (ur.), 59–78. London: Palgrave Macmillan.
- Kasperek, Bernd in Sabine Hess (2010): Einleitung. Perspektiven Kritischer Migrations Und Grenzregimeforschung. V *Grenzregime: Diskurse, Praktiken, Institutionen in Europa*, S. Hess in B. Kasperek (ur.), 7–22. Berlin: Assoziation A.
- Kasperek, Bernd in Marc Speer (2013): At the Nexus of Academia and Activism: Bordermonitoring.eu. *Postcolonial Studies* 16(3): 259–268.
- Kasperek, Bernd in Marc Speer (2015): Of Hope. Hungary and the Long Summer of Migration. *Bordermonitoring.eu*, Dostopno na: <http://bordermonitoring.eu/ungarn/2015/09/of-hope-en/> (2. december 2019).
- Kasperek, Bernd in Fabian Wagner (2012): Local Border Regimes or a Homogeneous External Border? The Case of the European Union's Border Agency Frontex. *IMIS-Beiträge* 40: 173–190.
- Kivilcim, Zeynep (2016): Legal Violence Against Syrian Female Refugees in Turkey. *Feminist Legal Studies* 24(2): 193–214. Dostopno na: <http://link.springer.com/article/10.1007/s10691-016-9323-y> (15. november 2019).
- Kleist, Olaf J. (2016): Über Flucht Forschen. Herausforderungen Der Flüchtlingsforschung. *Peripherie* 35(138-139): 150–169. Dostopno na: https://www.researchgate.net/profile/J_Kleist/publication/283355228_Uber_Flucht_forschen_Herausforderungen_der_Fluechtlingsforschung/links/5637437608ae88cf81bd525a.pdf (15. november 2019).
- Klepp, Silja (2014): *Europa Zwischen Grenzkontrolle Und Flüchtlingsschutz: Eine Ethnographie Der Seegrenze Auf Dem Mittelmeer*. Bielefeld: transcript Verlag. Dostopno na: <https://books.google.de/books?hl=en&lr=&id=rGIEBQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=silja+klepp&ots=SzL4K-wzbe&sig=I7iQ5FZ3zzqNQ4c6p-IUvpP3JCM> (12. november 2019).
- Kuster, Brigitte in Vassilis S. Tsianos (2016): *Hotspot Lesbos*. E-paper. Berlin: Heinrich Böll Stiftung. Dostopno na: https://www.boell.de/sites/default/files/160802_e-paper_kuster_tsianos_hotspotlesbos_v103.pdf (15. november 2019).

- Lahav, Gallya in Virginie Guiraudon (2000): Comparative Perspectives on Border Control: Away from the Border and Outside the State. V *The Wall Around the West. State Borders and Immigration Controls in North America and Europe*, T. Snyder in P. Andreas (ur.), 55–77. Lanham, Md; Oxford: Rowman & Littlefield.
- Lavenex, Sandra (2004): EU External Governance in "Wider Europe". *Journal of European Public Policy* 11(4): 680–700. Dostopno na: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1350176042000248098> (11. november 2019).
- Migmap (2005): *Migmap. A Virtual Cartography of European Migration Policies*. Dostopno na: <http://www.transitmigration.org/migmap/> (13. november 2019).
- Mountz, Alison (2011): The Enforcement Archipelago: Detention, Haunting, and Asylum on Islands. *Political Geography* 30(3): 118–128. Dostopno na: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0962629811000096> (15. november 2019).
- Parker, Noel in Nick Vaughan-Williams (2009): Lines in the Sand? Towards an Agenda for Critical Border Studies. *Geopolitics* 14(3): 582–587. Dostopno na: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14650040903081297> (11. november 2019).
- Ratfisch, Philipp in Stephan Scheel (2010): Migrationskontrolle Durch Flüchtlingsschutz? Die Rolle Des UNHCR Im Kontext Der Externalisierung Des EU-Migrationsregimes. V *Grenzregime: Diskurse, Praktiken, Institutionen in Europa*, B. Kasperek in S. Hess (ur.) 89–110. Berlin: Assoziation A.
- Rumford, Chris (2006): Theorizing Borders. *European Journal of Social Theory* 9(2): 155–169.
- Salter, Mark (2011): Places Everyone! Studying the Performativity of the Border. *Political Geography* 30(2): 66–67.
- Schuster, Liza (2011): Dublin II and Eurodac: Examining the (Un)intended (?) Consequences. *Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography* 18(3): 401–416.
- Sciortino, Giuseppe (2004): Between Phantoms and Necessary Evils. Some Critical Points in the Study of Irregular Migrations to Western Europe. *IMIS-Beiträge* 24: 17–43.
- Soykan, Cavidan (2012): The New Draft Law on Foreigners and International Protection in Turkey. *Oxford Monitor of Forced Migration* 2(2): 38–47. Dostopno na: <http://oxmofm.com/wp-content/uploads/2012/11/Cavidan-FINAL.pdf> (15. november 2019).
- Ticktin, Miriam (2008): Sexual Violence as the Language of Border Control: Where French Feminist and Anti-Immigrant Rhetoric Meet. *Signs* 33(4): 863–889.
- Ticktin, Miriam (2015): The Problem with Humanitarian Borders. *Publicseminar.org*, 18. september 2015. Dostopno na: <http://www.publicseminar.org/2015/09/the-problem-with-humanitarian-borders/> (13. november 2019).

- Transit Migration 2 (2016): *Research Project on the De- and Restabilisations of the European Border Regime*. Dostopno na: <http://transitmigration-2.org> (15. november 2019).
- Transit Migration Forschungsgruppe (2005): *Turbulente Ränder: Neue Perspektiven Auf Migration an Den Grenzen Europas*. Bielefeld: transcript Verlag. Dostopno na: [https://books.google.de/books?hl=en&lr=&id=t81KgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Transit+Migration+Forschungsgruppe+\(Hg.\)](https://books.google.de/books?hl=en&lr=&id=t81KgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Transit+Migration+Forschungsgruppe+(Hg.)) (11. november 2019).
- Transit Migration Forschungsgruppe (2007): *Turbulente Ränder: Neue Perspektiven Auf Migration an Den Grenzen Europas*. Bielefeld: transcript Verlag. Dostopno na: [+Turbulente+R%C3%A4nder.+Neue+Perspektiven+auf+Migration+an+den+Grenzen+Europas.+Bielefeld:+transcript&ots=4pyWHpj2g1&sig=TGuKmmj-ZE44_IzTqkK6AWsQ7U](https://books.google.de/books?hl=en&lr=&id=t81KgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Transit+Migration+Forschungsgruppe+(Hg.)) (11. november 2019).
- Tsianos, Vassilis in Sabine Hess (2010): Ethnographische Grenzregimeanalyse. V *Grenzregime. Diskurse, Praktiken, Institutionen in Europa*, S. Hess in B. Kasparek (ur.), 243–264. Berlin: Assoziation A.
- Tsianos, Vassilis S. in Brigitta Kuster (2016): Eurodac in Times of Bigness: The Power of Big Data Within the Emerging European IT Agency. *Journal of Borderlands Studies* 31(2): 235–249. Dostopno na: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08865655.2016.1174606> (13. november 2019).
- Tsianos, Vassilis, Sabine Hess in Serhat Karakayali (2009): Transnational Migration. Theory and Method of an Ethnographic Analysis of Border Regimes. *Sussex Centre for Migration Research, Working Paper* 55. Dostopno na: <http://www.academia.edu/download/31178322/sussespaper.pdf> (19. november 2019).
- Van Houtum, Henk in Ton van Naerssen (2002): Bordering, Ordering and Othering. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie* 93(2): 125–136. Dostopno na: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-9663.00189/abstract> (15. november 2019).
- Walters, William (2002): Mapping Schengenland: Denaturalizing the Border. *Environment and Planning D: Society and Space* 20(5): 561–580.
- Walters, William (2006): Border/Control. *European Journal of Social Theory* 9(2): 187–203.
- Walters, William (2011): Foucault and Frontiers: Notes on the Birth of the Humanitarian Border. V *Governmentality: Current Issues and Future Challenges*, U. Bröckling, S. Krasmann in T. Lemke (ur.), 138–164. London, New York: Routledge. Dostopno na: <http://www.academia.edu/download/25286013/FoucaultandFrontiers.pdf> (11. november 2019).
- Walters, William in Jens Henrik Haahr (2005): *Governing Europe: Discourse, Governmentality and European Integration*. London, New York: Routledge. Dostopno na: https://books.google.de/books?hl=en&lr=&id=DlehSgl73oEC&oi=fnd&pg=PP1&dq=walters+haahr&ots=EwzpsXoP0w&sig=Y2eEWjVaSx_GvDEdYK0mUw8Axm0 (21. november 2019).

Zolberg, Aristide R. (2011): Managing a World on the Move. *Population and Development Review* 32(1): 222–253. Dostopno na: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1728-4457.2006.tb00009.x/full> (13. november 2019).